

SŁAWOMIR ZAWISZA, ADAM NIEDBALSKI
*Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy
w Bydgoszczy*

OŚRODKI DORADZTWA ROLNICZEGO W POLSCE WOBEC ZMIAN WYNIKAJĄCYCH Z INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

1. Wstęp

W ostatnich kilku latach zmiany w Polsce następują niezwykle szybko. Integracja z Unią Europejską spowodowała konieczność dostosowywania się wszystkich sfer życia gospodarczego i społecznego do nowych warunków. Najbardziej oczekiwane zmiany jako efekt integracji miały nastąpić na obszarach wiejskich, które w sposób wyraźny odbiegały rozwojem od standardów europejskich. Przemiany wsi i rolnictwa są wspierane przez doradztwo świadczone w Polsce głównie przez państwowe jednostki doradztwa rolniczego. Jak wskazuje Matuszak [2003] także same ośrodki doradztwa rolniczego ewoluują wraz ze zmieniającymi się warunkami w otoczeniu. Zmiany te są zatem nieuniknione w okresie adaptacji do zadań związanych z przystąpieniem do UE. Ostatnia modyfikacja instytucji ODR miała miejsce na przełomie 2004 i 2005 roku, a już zapowiadane nowe rozwiązania organizacyjne od początku 2007 roku mają spowodować dostosowanie tej instytucji do wymagań stawianych systemom doradztwa rolniczego przez Unię Europejską [Kania 2006, Matuszak 2005, Skórnicki 2005, Wiatrak 2006]. W celu dokonania oceny przemian jakie następują w środowiskach doradczych w Polsce zaprojektowano badania, w których pracownicy ODR mieli dokonać oceny wpływu integracji z UE na rozwój wsi i rolnictwa oraz doradztwa rolniczego w Polsce.

2. Metody badawcze

Badania dotyczące funkcjonowania ośrodków doradztwa rolniczego wobec integracji z Unią Europejską zostały przeprowadzone w listopadzie 2004 roku. Dla zarejestrowania odpowiedzi respondentów posłużono się kwestionariuszem ankiety pocztowej, która została wysłana do ośrodków doradztwa rolniczego w ca-

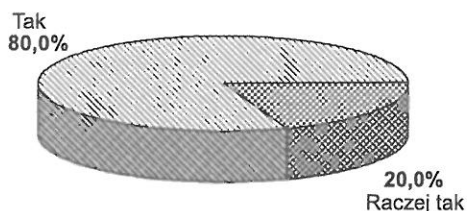
łej Polsce. Każdy ODR otrzymał jeden kwestionariusz do wypełnienia. Ankieta składała się z 39 pytań, z których 32 stanowiły pytania zamknięte, 3 półotwarte, a 4 otwarte. Razem wysłano 46 egzemplarzy kwestionariusza ankiety, z czego wypełniono i odesłano 40, co stanowiło 87 % całej populacji¹. Ankieta została przeprowadzona przed wejściem w życie ustawy z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego [Dz. U. Nr 251, poz. 2507] oraz przed rozporządzeniem ministra rolnictwa i rozwoju wsi z dnia 23 grudnia 2004 r. w sprawie nazw i siedzib oraz ramowego statutu wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego [Dz. U. Nr 285, poz. 2866].

3. Wpływ integracji z UE na sytuację rolników

Przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej było wiele wątpliwości i mimo kampanii informacyjnej, w której uczestniczyły różne instytucje państwowe, w tym jednostki doradztwa, za integracją opowiedziała się tylko część społeczności wiejskiej. To właśnie rolnicy najbardziej obawiali się o wysokość środków przeznaczonych na wspieranie rozwoju wsi i rolnictwa. W przeprowadzonych badaniach do ośrodków doradztwa rolniczego zostały skierowane pytania mające na celu ocenę jak wstąpienie do wspólnoty krajów piętnastki wpłynęło na Polskę, a w szczególności na mieszkańców wsi. Na pytanie o korzyści z wstąpienia Polski do UE, badani w 100% udzielili odpowiedzi twierdzących; w tym 80,0% „tak”, a 20,0% „raczej tak” (rysunek 1). Podobne wyniki uzyskano zadając pytanie o rozwój terenów wiejskich w Polsce po uzyskaniu członkostwa w Unii Europejskiej. Otrzymano wszakże mniej jednoznacznie optymistyczne odpowiedzi, bowiem 47,5% badanych odpowiedziało „tak”, a 52,5% „raczej tak” (rysunek 2). Więcej respondentów, którymi byli przedstawiciele ODR w całej Polsce, wierzyło w korzyści dla Polski niż dla obszarów wiejskich. Wyrażone opinie wskazują jednak, iż respondenci oczekiwali szybkiego unowocześnienia polskiego rolnictwa. Dowodem na to jest fakt, że opinie takie wyraziło 92,5% pytanym, natomiast zaledwie 7,5% uważało, że taki rozwój nie będzie miał miejsca (rysunek 3).

Rysunek 1

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej jest korzystne dla Polski

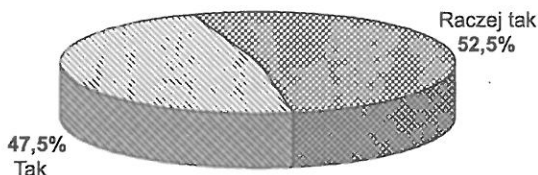

Źródło: Badania własne.

¹ Badania zostały przeprowadzone przez Adama Niedbalskiego w ramach przygotowywania pracy magisterskiej pod kierunkiem Sławomira Zawiszy.

Rysunek 2

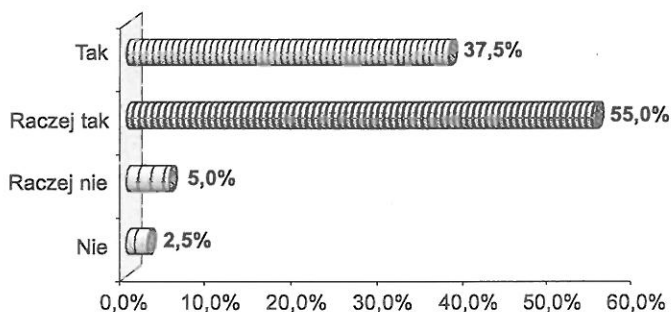
W efekcie członkostwa w Unii Europejskiej nastąpi rozwój terenów wiejskich w Polsce

Źródło: Badania własne.

Rysunek 3

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej spowoduje szybkie unowocześnienie polskiego rolnictwa

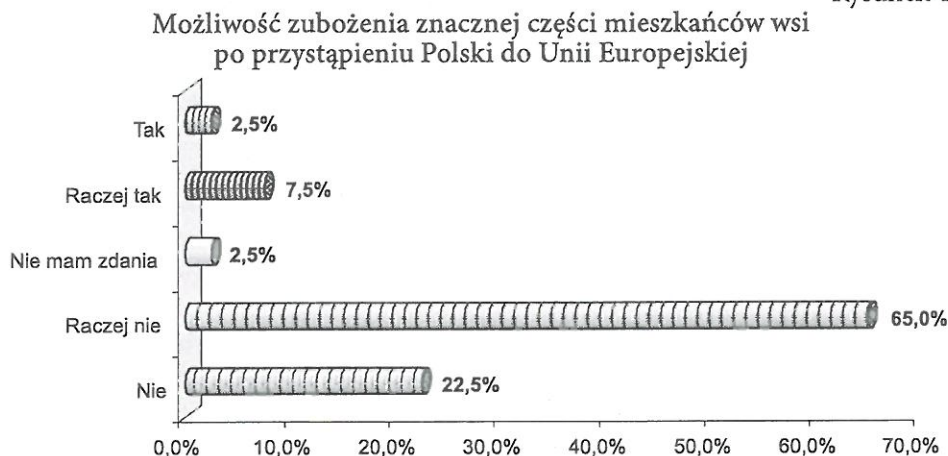

Źródło: Badania własne.

Kolejnym podejmowanym problemem była pozycja ekonomiczna i społeczna mieszkańców wsi po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Większość respondentów, bo aż 87,5% uważała, że mieszkańcom wsi nie grozi ubożenie. Z kolei 10,0% twierdziło, że taki proces będzie miał miejsce i prawdopodobnie może to nastąpić wśród mieszkańców tych terenów, gdzie produkcja rolnicza nie jest zbyt intensywna i będą oni musieli poszukać jeszcze innego, dodatkowego źródła dochodu, ponieważ z produkcji rolniczej nie będą w stanie się utrzymać. Część natomiast badanych (2,5%) nie wyraziła na ten temat zdania (rysunek 4).

Zdecydowana większość przedstawicieli ośrodków doradztwa rolniczego uważała, że wstąpienie naszego kraju do Wspólnoty nie spowoduje ubożenia części mieszkańców wsi, a wręcz przeciwnie, ponieważ jeszcze większa część respondentów z ODR była zdania, że poziom życia mieszkańców wsi poprawi się. Badani przedstawiciele ODR twierdzili, że wstąpienie Polski do Unii Europejskiej spowoduje wzrost poziomu życia mieszkańców wsi (95,0% respondentów), natomiast tylko 5,0% raczej nie przewidywało takiego wzrostu (rysunek 5).

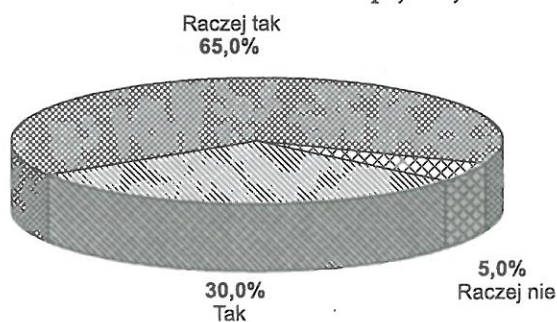
Rysunek 4

Źródło: Badania własne.

Rysunek 5

Możliwość wzrostu poziomu życia mieszkańców wsi po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej

Źródło: Badania własne.

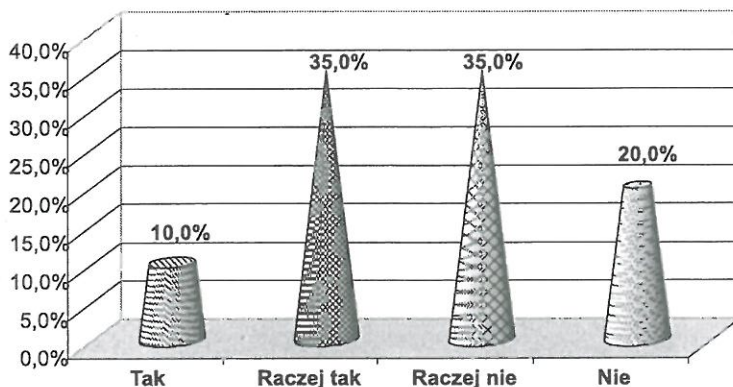
4. Wpływ integracji z UE na funkcjonowanie ODR

Stan prawny polskiego doradztwa państwowego przed 2005 rokiem posiadał kilka istotnych mankamentów wpływających na działalność ODR. Do podstawowych można zaliczyć: brak osobowości prawnej, mało skuteczny system finansowania z budżetu, niejasny system nadzorowania funkcjonowania sieci ośrodków w skali kraju i na poziomie województwa. Miały one znaczący wpływ na organizację i zasady działania doradztwa zarówno w warunkach wewnętrznych, krajowych jak i we współpracy międzynarodowej z zagranicznymi instytucjami doradczymi lub innymi partnerami.

W pracy doradczej niezwykle ważne jest aby kadry doradcze, możliwie jak najszybciej, posiadały niezbędne informacje do udzielania wsparcia rolnikom. Duży wpływ może mieć na to współpraca pomiędzy ODR-ami i kontakty z zagranicznymi jednostkami doradczymi, ale bez wątpienia również sprawny przepływ informacji pomiędzy różnymi instytucjami państwowymi zajmującymi się rozwojem obszarów wiejskich. Z przeprowadzonych badań wynika, że informacje dotyczące nowych kierunków rozwoju rolnictwa docierały do 55,0% respondentów z niewystarczającym wyprzedzeniem, natomiast 45% przedstawicieli ODR twierdziło, że informacje te docierały z wystarczającą szybkością (rysunek 6).

Rysunek 6

Informacji dotyczących nowych kierunków rozwoju rolnictwa docierają do ODR z wystarczającym wyprzedzeniem

Źródło: Badania własne.

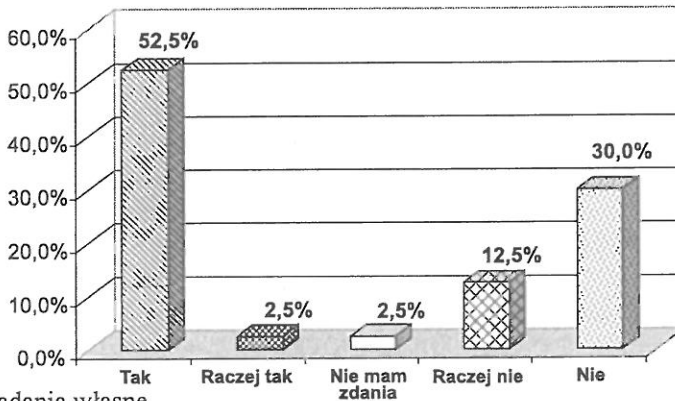
W przeprowadzonych badaniach na temat współpracy ODR z innymi instytucjami doradczymi z państw Unii Europejskiej wynika, że ponad połowa badanych jednostek podjęła taką współpracę z krajami UE, natomiast ponad 40% respondentów nie podjęło takich działań, a tylko 2,5% nie wyraziło zdania. Szczegółowe informacje zostały przedstawione na rysunku 7.

Prawie wszyscy respondenci chcieliby aby współpraca ODR z innymi instytucjami doradczymi uległa poprawie i jak wskazują badania liczyli na to, że w przyszłości ulegnie poprawie, a instytucje doradcze, które dotychczas nie współpracowały podejmą taką współpracę. Pozostała natomiast część badanych liczyła na poprawę dotychczasowych relacji (rysunek 8).

Od kilku lat obserwuje się zmianę funkcji państwowego doradztwa rolniczego. Zmiany dotyczą głównie przesunięcia zadań z doradztwa technologicznego na doradztwo ekonomiczne. Wspecjalizowane instytucje prywatne oferują natomiast wiedzę technologiczną wraz ze sprzedawanymi produktami np. nawozami, środkami ochrony roślin lub paszami.

Rysunek 7

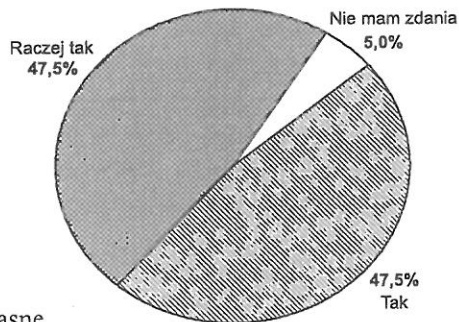
Istnienie współpracy z innymi instytucjami doradczymi z państw Unii Europejskiej

Źródło: Badania własne.

Rysunek 8

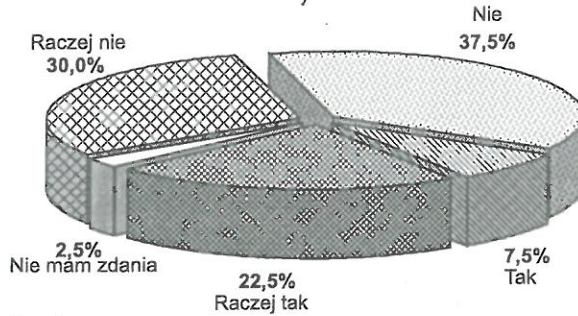
Opinie na temat możliwości poprawy w przyszłości współpracy z instytucjami doradczymi z UE

Źródło: Badania własne.

W związku z rosnącą liczbą prywatnych firm pełniących także funkcje doradczych wraz z dystrybucją środków do produkcji zapytano badanych w ODR czy obawiają się powstania takich firm i 37,5% badanych zdecydowanie zaprzeczyło, a 30,0% raczej się nie obawiało. Wynika z tego, że większość respondentów w ODR (67,5%) czuło się pewnie i nie bało się konkurencji. Natomiast około 30,0% ODR (22,5% respondentów odpowiedziało „raczej tak” i 7,5% „tak”) obawiało się powstania prywatnych firm doradczych, zaś 2,5% nie miało na ten temat zdania (rysunek 9). Może to być spowodowane tym, iż obawiano się, że ich ośrodek nie sprosta większej konkurencji na rynku doradczym (5,0% respondentów), co mogłoby doprowadzić np. do utraty miejsc pracy. Jednak zdecydowana większość badanych bo 95,0% (62,5% - „tak” i 32,5% - „raczej tak”) uważała, że ich ośrodki doradztwa sprostają nowym wyzwaniom stawianym przez konkurencję (rysunek 10).

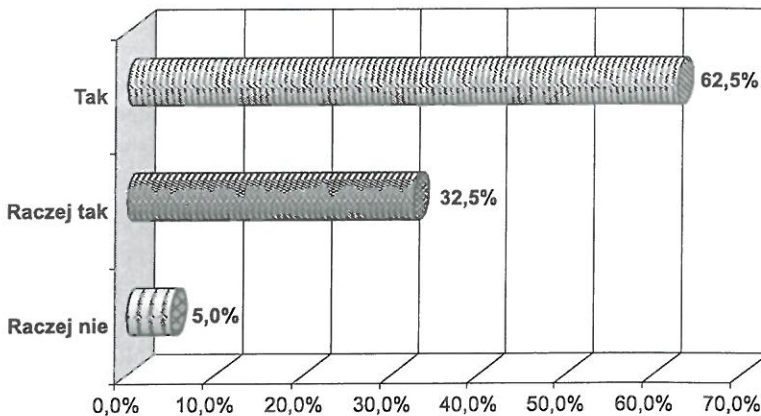
Rysunek 9
 Obawy ośrodków doradztwa rolniczego dotyczące powstawania prywatnych firm doradczych w Polsce

Źródło: Badania własne.

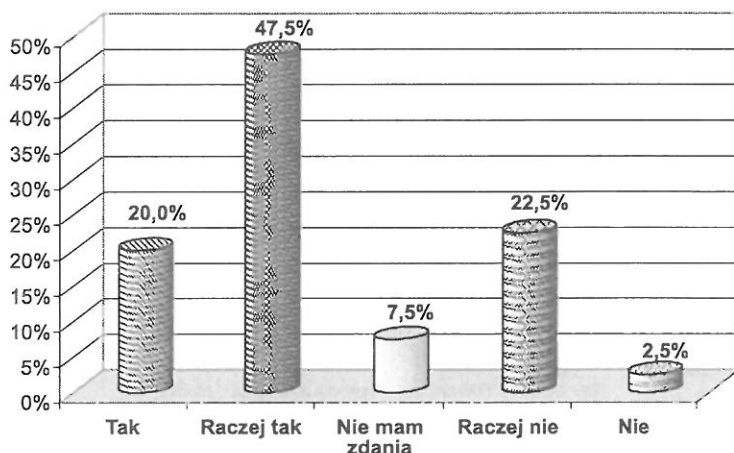
Badani, mając na uwadze dobro rolników, uznali (67,5% respondentów), że pojawienie się prywatnych firm doradczych będzie dla nich korzystne. W powstaniu prywatnych firm doradczych część badanych (25,0%) nie widziała żadnych korzyści dla rolników, a 7,5% nie miało na ten temat zdania (rysunek 11). Zdecydowana większość pytaných (70,0%) chciałaby również aby rolnicy mogli korzystać z porad tych firm (rysunek 12). Dzięki większej liczbie doradców rolniczych byłaby możliwość uzyskania porady w krótszym czasie. Rolnicy mogliby np. korzystać z usług różnych firm przy wypełnianiu wniosków na pozyskanie środków finansowych z funduszy UE. Właśnie w tych działaniach liczy się szybkość i dokładność. Każdy doradca musi bowiem poświęcić (w zależności od rodzaju wniosku) odpowiednią ilość czasu na jego przygotowanie. Konkurowanie wymusiłoby też troskę o lepszą obsługę rolników, co byłoby korzystne dla rolników.

Rysunek 10
 Po powstaniu prywatnych firm doradczych ODR sprostają konkurencji

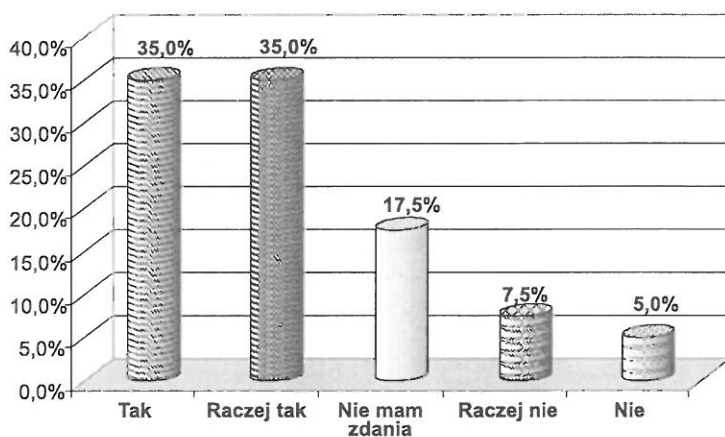
Źródło: Badania własne.

Rysunek 11
Pojawienie się w Polsce prywatnych firm doradczych będzie korzystne dla rolników

Źródło: Badania własne.

Rysunek 12
Rolnicy powinni mieć możliwość korzystania z pomocy prywatnych firm doradczych

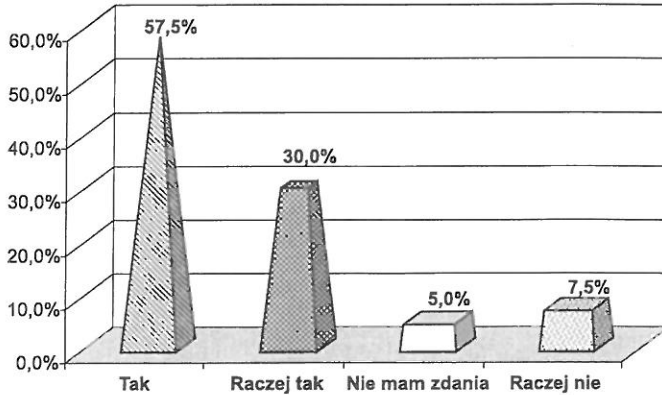

Źródło: Badania własne.

Mimo wielu problemów (głównie finansowych), które w ostatnich latach dotknęły doradztwo, to wielu z przedstawicieli ODR (87,5% respondentów) optymistycznie patrzyło w przyszłość i wierzyło w to, że w zawód doradcy rolniczego osiągnie jeszcze wysoką rangę (rysunek 13). Tylko 7,5% badanych ODR nie miało nadziei na poprawę, a 5,0% nie miało na ten temat zdania.

Rysunek 13

Nadzieje na uzyskanie wysokiej rangi w przyszłości zawodu doradcy rolniczego

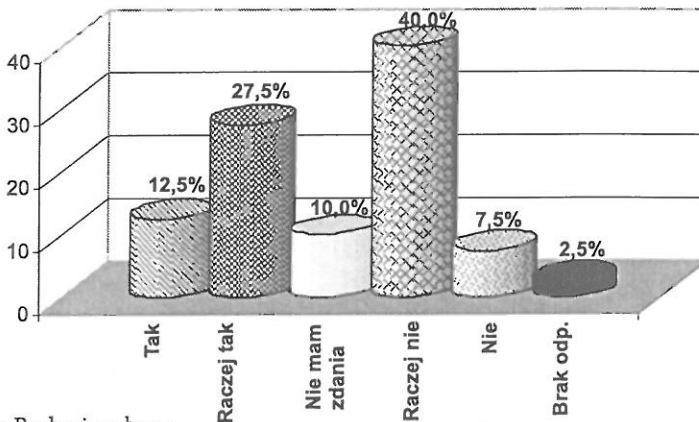

Źródło: Badania własne.

Okres ostatnich kilku lat funkcjonowania doradztwa rolniczego charakteryzował się zmianami działania jednostek doradztwa oraz modyfikacjami organizacyjnymi sieci ośrodków w kraju. Takie działania zawsze powodują powstawanie wielu wątpliwości oraz pytań o przyszłość i stabilność zatrudnienia wśród pracowników. W związku z sytuacją w jakiej pracowali w ostatnim okresie doradcy, zadano pytania dotyczące ich obaw o utratę pracy. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że 47,5% respondentów, nie obawiało się redukcji miejsc pracy, wyrażając swoje obawy najczęściej w sposób mniej kategoryczny. Aż 40,0% obawiało się o swoje miejsca pracy, chociaż większość tych głosów też nie była wyrażona w formie zdecydowanej. Z kolei 10,0% nie miało zdania na ten temat, a 2,5% nie udzieliło żadnej odpowiedzi (rysunek 14).

Rysunek 14

Obawy badanych ODR o redukcję miejsc pracy

Źródło: Badania własne.

5. Podsumowanie i wnioski

W prezentowanych badaniach uwzględniono dwa aspekty członkostwa Polski w UE: wpływ tego procesu na rozwój wsi i rolnictwa oraz przemiany w doradztwie rolniczym w opinii badanych przedstawicieli ośrodków doradztwa rolniczego. W świetle przeprowadzonych badań można sformułować kilka wniosków.

- Więcej respondentów, którymi byli przedstawiciele ODR w całej Polsce, wierzyło w korzyści z integracji dla Polski niż dla samych obszarów wiejskich. Jednocześnie zdecydowana większość przedstawicieli ośrodków doradztwa rolniczego uważała, że po wstąpieniu Polski do UE nie nastąpi ubożenie części mieszkańców wsi, a wręcz przeciwnie, że poziom życia mieszkańców wsi poprawi się.
- Z przeprowadzonych badań wynika, że około połowa badanych ODR podejmowała współpracę z innymi instytucjami doradczymi z Unii Europejskiej i prawie wszystkie ośrodki zadeklarowały, że w przyszłości współpraca ta może się poprawić.
- Z odpowiedzi ponad połowy badanych przedstawicieli ODR wynika, że informacje dotyczące nowych kierunków rozwoju rolnictwa docierały do nich z niewystarczającym wyprzedzeniem.
- Większość ODR nie wyrażała obaw z powodu powstawania prywatnych firm doradczych w Polsce, uważając równocześnie, że sprostają konkurencji. Respondenci uznali w większości, że pojawienie się w Polsce prywatnych firm doradczych będzie korzystne dla rolników, którzy powinni mieć możliwość korzystania z usług takich firm.
- Badani przedstawiciele ośrodków doradztwa rolniczego czuli się też pewnie na rynku pracy i nie bali się utraty miejsc pracy. Jednocześnie wyrażano nadzieje na to, że w przyszłości zawód doradcy zyska wyższą rangę. Pozwala to optymistycznie patrzeć w przyszłość i na dalszy rozwój instytucji państwowego doradztwa rolniczego w Polsce.

Doradztwo rolnicze pełni kluczową rolę we wspieraniu i stymulowaniu zmian na wsi w Polsce od wielu dziesięcioleci. Rozwój ośrodków doradztwa rolniczego zawsze był związany z ogólnymi tendencjami przemian wsi i rolnictwa. Dostosowanie się jednostek ODR do nowych wymagań współcześnie związane jest z włączeniem Polski do Unii Europejskiej i stanowi ważny etap w ewolucji tej instytucji oraz bezpośrednio oddziałuje na zakres obowiązków w pracy doradczej. W doradztwie rolniczym przez kilka lat oczekiwano na modyfikacje, ponieważ cele działalności doradczej zmieniają się wraz z potrzebami rolników i uwarunkowaniami, w których muszą pracować doradcy. Integracja Polski z Unią Europejską spowodowała także konieczność dostosowania się do nowych zasad w sferze doradztwa. Rozporządzenie Rady UE nr 1782 z 2003 roku nałożyło na każde państwo członkowskie Unii Europejskiej konieczność wspierania rolników poprzez

stworzenie od 1 stycznia 2007 roku systemu doradztwa rolniczego. Otwiera to nowy etap rozwoju tej instytucji w Polsce oraz pole dla badania funkcjonowania systemu doradztwa i ODR w nowych uwarunkowaniach.

LITERATURA

1. Kania J. (2006): Przyszłość doradztwa rolniczego w Polsce. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 1, ss. 63-74.
2. Matuszak E. (2003): Przygotowanie kadr doradczych do nowych zadań po akcesji z UE. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4, ss. 39-53.
3. Matuszak E. (2005): Doradztwo rolnicze po zmianach – wybrane aspekty. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4, ss. 14-25.
4. Skórnicki H. (2005): Doradztwo rolnicze w świetle reformy Wspólnej Polityki Rolnej. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4, ss. 7-13.
5. Wiatrak A.P. (2006): Wizja i misja doradztwa rolniczego jako wyznaczniki struktury organizacyjnej jednostek doradczych. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 1, ss. 39-49.

SŁAWOMIR ZAWISZA, ADAM NIEDBALSKI

OŚRODKI DORADZTWA ROLNICZEGO W POLSCE WOBEC ZMIAN WYNIKAJĄCYCH Z INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono wyniki badań dotyczących funkcjonowania ośrodków doradztwa rolniczego wobec integracji z Unią Europejską jakie zostały przeprowadzone w listopadzie 2004 roku. Pocztą wysłano 46 egzemplarzy kwestionariusza ankiety, z czego wypełniono i odesłano 40, co stanowi 87 % całej populacji ośrodków doradztwa rolniczego funkcjonujących w Polsce w okresie prowadzenia badań. Z badań wynika, że przedstawiciele ODR korzystnie oceniali wpływ integracji z UE na rozwój Polski oraz wsi i rolnictwa, przy czym mniej optymistyczne odpowiedzi dotyczyły korzyści dla obszarów wiejskich. Większość respondentów z ODR była zdania, że poziom życia mieszkańców wsi poprawi się. Nieco ponad połowa badanych ODR deklarowała istnienie współpracy z partnerami z UE wyrażając jednocześnie nadzieję na zwiększenie i rozwój takiej współpracy z instytucjami doradczymi po integracji. W badaniach wyrażano pozytywne opinie na temat korzyści dla rolników wynikających z powstania prywatnych firm doradczych, jednocześnie twierdząc, że nie będzie to stanowiło konkurencji dla ODR. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że niemal połowa respondentów, nie obawiała się redukcji miejsc pracy, wyrażając swoje obawy najczęściej w sposób mniej kategoryczny. Nieco tylko mniej obawiało się o swoje miejsca pracy, chociaż większość tych głosów też nie była wyrażona w formie zdecydowanej. Z przeprowadzonych badań wynika, że informacje dotyczące nowych kierunków rozwoju rolnictwa docierały do 55,0% respondentów z niewystarczającym wyprzedzeniem. Integracja Polski z Unią Europejską spowodowała także konieczność do-

stosowania się do nowych przepisów, w świetle których od 1 stycznia 2007 roku konieczne jest stworzenie systemu doradztwa rolniczego. Otwiera to nowy etap rozwoju tej instytucji w Polsce oraz pole dla badania funkcjonowania systemu doradztwa i ODR w nowych uwarunkowaniach.

SŁAWOMIR ZAWISZA, ADAM NIEDBALSKI

POLISH AGRICULTURAL ADVISORY SERVICE CENTERS IN THE FACE OF CHANGES CAUSED BY POLAND'S INTEGRATION WITH THE EUROPEAN UNION

SUMMARY

The article deals with the results of a survey concerning the problem of agricultural centers functioning in the conditions of Poland's being a member of the European Union. The survey was carried out in November 2006. 46 copies of the questionnaire were sent by mail, 40 of which were filled in, and returned by the respondents. That was 87% of the total number of advisory centers in Poland at that time. The survey shows that the representatives of Polish advisory centers considered the integration of Poland with the European Union to have a positive influence on the development of the Polish agriculture and rural areas, being less optimistic about its benefits for the rural areas. Majority of the respondents were of the opinion that the living standards of people will improve. Slightly more than half of them declared being already involved in cooperation with EU partners, at the same time, they expressed desire to increase and develop cooperation with advisory centers after integration. The survey showed positive opinions on the subject of benefits for farmers resulting from creation of private advisory service which, in the opinion of respondents, were not competition for agricultural advisory centers. The survey results show no fear of losing their jobs on the part of more than fifty percent of respondents, some of them being more others less sure about it. Slightly fewer respondents were afraid of being made redundant although most of them were not certain, either. The survey also reveals that information on the subject of new prospects for agricultural development reached 55% of respondents with delay. Integration with the European Union also entailed a necessity of adjusting to the law of the EU in the light of which agricultural advisory system is to be founded from the January 1, 2007. This opens a new development stage of this institution as well as provides grounds for examining the agricultural advisory centers functioning in new conditions.